

جغرافیا و توسعه شماره ۴۰ پاییز ۱۳۹۴

وصول مقاله: ۱۳۹۳/۰۲/۱۶

تأیید نهایی: ۱۳۹۳/۱۱/۲۰

صفحات: ۱۵۶-۱۳۹

تحلیلی بر کیفیت مسکن محلات شهری راهکاری جهت بهبود کیفیت زندگی شهروندان مطالعه موردی: محلات شهر دهگلان

دکتر عیسی ابراهیمزاده^۱، جمیل قادرمرزی^۲

چکیده

اصولاً کیفیت زندگی شهری و ارتقای آن مهم‌ترین رویکرد در برنامه‌ریزی شهری می‌باشد. مسکن شهری به‌عنوان نیاز اولیه‌ی انسان، با ابعاد وسیع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی خود تأثیر بسزایی در کیفیت زندگی و توسعه‌ی پایدار شهری دارد. تحقیق حاضر با هدف ارزیابی کیفیت مسکن و سطح‌بندی محلات شهر از این منظر، به‌منظور پی‌جویی راهبردهای بهبود و ارتقای کیفیت زندگی ساکنین شهر دهگلان انجام گرفته‌است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده که با بهره‌گیری از چهار شاخص تراکمی، ریزدانی، زیست‌محیطی و تسهیلات با استفاده از تکنیک TOPSIS این پژوهش صورت گرفته‌است. جهت سطح‌بندی نهایی محلات شهر از نظر کیفیت زندگی، از روش VIKOR استفاده شده‌است. در عین حال جهت وزن‌دهی از روش AHP و جهت بی‌مقیاس‌سازی داده‌ها از روش بی‌مقیاس‌سازی خطی بهره‌برداری شده‌است.

نتایج حاصل از تحلیل یافته‌ها نشان‌دهنده‌ی نابرابری و تفاوت معنادار در بین محلات شهر دهگلان می‌باشد، بگونه‌ای که در شاخص نهایی مسکن تنها ۲۷/۳ درصد محلات در وضعیت مطلوب قرار دارند و ۳۶/۳ درصد محلات در وضعیت نامطلوب قرار داشته و نیازمند توانمندسازی می‌باشند. همچنین تفاوت معناداری در وضعیت مسکن در محلات قدیمی و تازه تأسیس به‌چشم می‌خورد که ناپایداری و کیفیت پایین محلات قدیمی این تفاوت را سبب شده‌است.
کلیدواژه‌ها: کیفیت مسکن، کیفیت زندگی، محلات شهری، شهر دهگلان.

بیان مسأله

رشد سریع شهرنشینی در دهه‌های اخیر و بی توجهی به ابعاد کیفی زندگی انسان، پیامدهای نامطلوب بر سطح سلامت فردی و اجتماعی شهرها به دنبال داشته است. همچنین باعث چرخه‌ی نامطلوبی از عدم تعادل‌های اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی و در مجموع نزول کیفیت زندگی شهری شده است (قدمی و معتمد، ۱۳۹۲: ۳۴-۳۳). یکی از رویکردهای نوین در زمینه‌ی اصلاح و گسترش مفهوم توسعه شهری، مطرح شدن مفهوم کیفیت زندگی و دخالت دادن شاخص‌های اجتماعی و کیفی در اهداف توسعه و عمران شهری و منطقه‌ای است (مهدی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۵: ۴۶). امروزه کیفیت زندگی شهری به عنوان کلیدی‌ترین مفهوم در برنامه‌ریزی شهری است. بر این اساس در بسیاری از کشورهای توسعه یافته برنامه-ریزان در تلاش برای نمایش سطوح کیفیت زندگی در سطوح مختلف جغرافیایی هستند تا از این طریق بتوانند راهکارهای بهینه‌ای را برای بهبود کیفیت زندگی نواحی عقب‌مانده از نظر شاخص‌های مورد بررسی بیابند (لطفی و صابری، ۱۳۹۲: ۲). با توجه به آثار گسترده‌ی مسکن بر محیط‌های شهری، در راستای تحقق اهداف توسعه‌ی پایدار شهری، بخش مسکن نقش بسیار مهمی بر عهده دارد. بر این اساس پایداری مسکن گامی مهم در دستیابی به توسعه‌ی پایدار شهری قلمداد می‌شود (بزی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۵). بخش مسکن را می‌توان یکی از مهم‌ترین بخش‌های توسعه در یک جامعه دانست. این بخش با ابعاد وسیع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی خود اثرات گسترده‌ای را در ارائه‌ی ویژگی‌های سیمای جامعه به مفهوم عام دارد (عزیزی، ۱۳۸۳: ۳۵). در واقع مسکن یک جزء اساسی از کیفیت زندگی و همچنین توسعه‌ی پایدار می‌باشد (Winston, 2008: 212). اگر

نیازهای اساسی مادی انسان را مجموع نیازهای بیولوژیک، اقتصادی و اجتماعی بدانیم مسکن در برآورده شدن هر سه دسته از این نیازها نقش بسزایی دارد (پورمحمدی، ۱۳۸۲: ۲۳). مسکن عنصر اصلی جامعه‌پذیری افراد نسبت به جهان و مملو از ارزش‌های سمبلیک با نشان منزلت و ترجمان زندگی شهری و مهم‌ترین کاربری کمی و کیفی شهری محسوب می‌شود و کیفیت آن گویای وضعیت اجتماعی-اقتصادی شهر و بسیاری از واقعیت‌های جامعه است (پرهیز و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۹).

مسکن به عنوان نیاز اولیه‌ی بشر و تأمین‌کننده حس رضایت‌مندی او نقش اساسی را در بهبود کیفیت زندگی بازی می‌کند. پس از آن‌جایی که مسکن به عنوان یکی از ابعاد مهم در مطالعه‌ی کیفیت زندگی در شهرها است، مسلماً شناسایی سطوح کیفیت مسکن در مناطق مختلف شهری گامی مؤثر در تبیین سطوح کیفیت زندگی و حس رضایت‌مندی ساکنین شهرها است (سیف‌الدینی، ۱۳۹۲: ۲۱۴ و ۲۱۲). مروری بر شرایط مسکن در جوامع مختلف نشان می‌دهد که تقریباً هیچ کشوری مدعی حل مشکلات مسکن در جامعه‌ی خود نیست. با این حال کشورهای در حال توسعه همچون ایران، از نظر مسکن با مشکلات بیشتری همچون بی‌مسکنی، بد مسکنی، هزینه بالای مسکن، حاشیه‌نشینی و مسکن غیر رسمی و غیره مواجه می‌باشند. شاخص‌ها و متغیرهای سنجش کیفیت زندگی در دو بُعد عینی و ذهنی در جوامع مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرند. با توجه به آثار گسترده‌ی اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی و زیست‌محیطی و روان‌شناختی مسکن بر محیط شهری می‌توان دریافت که تحقق بسیاری از اهداف توسعه‌ی پایدار و مهم‌تر از آن کیفیت زندگی شهری در گرو کیفیت مسکن و پایداری آن می‌باشد. بررسی و ارزیابی

دو بُعد ذهنی و عینی نقش بسزایی دارد؛ که بر همین اساس تحقیق و مطالعات در این زمینه امری اجتناب‌ناپذیر و ضروری جلوه می‌کند. شهر دهگلان با توجه به موقعیت جغرافیایی و مهاجرپذیر بودن و به دلیل موانع و محدودیت‌های توسعه‌ی فیزیکی از جمله اراضی مرغوب کشاورزی با مشکلات مسکن از جمله بی‌مسکنی و بدمسکنی و پایین بودن سرانه‌ی مسکونی در بیشتر محلات مواجه می‌باشد.

پیشینه‌ی تحقیق

مطالعه و تفحص در تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که در زمینه‌ی کیفیت زندگی و مسکن به صورت مجزا مطالعات زیادی صورت گرفته است؛ اما تحقیقات کمی در زمینه‌ی کیفیت مسکن و زندگی به صورت مشترک انجام گرفته است. به چند مورد از مطالعات صورت گرفته در این زمینه به صورت مختصر اشاره می‌شود احدنژادروشتی و حسینی (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی کیفیت مسکن شهری راهکاری در جهت بهبود کیفیت زندگی، به بررسی شاخص‌های کمی و کیفی مسکن در بین نواحی شهر زنجان پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که علاوه بر پایین بودن کیفیت مسکن در سطح نواحی شهر زنجان در بین نواحی این شهر نیز از لحاظ کیفیت مسکن تفاوت معناداری وجود دارد.

امانوئل (۲۰۱۲)، در مقاله‌ای با عنوان کیفیت مسکن و تهیه‌ی مسکن گروه‌های کم‌درآمد شهر ایبادان نجریه، به بررسی کمی و کیفی شاخص‌های مسکن اقشار کم‌درآمد پرداخته است؛ که نتایج حاصل از آن تغییر در رویکرد کلیت اجتماعی در جهت بهبود کیفیت مسکن کم‌درآمد برای ارتقای کیفیت زندگی در مناطق شهری را پیشنهاد می‌کند.

مالینه و مالیز (۲۰۰۹)، در مقاله‌ای با عنوان کیفیت مسکن یک مسأله‌ی کلیدی در ارائه‌ی جوامع پایدار و

شاخص‌های کمی و کیفی مسکن شهری می‌تواند راهکار مناسبی جهت ارزیابی کیفیت زندگی شهری و رضایت‌مندی شهروندان باشد؛ زیرا مسکن برای افراد بیش از یک سرپناه و کالبدی‌باشد و کیفیت مسکن بر احراز هویت و آرامش و آسایش جسمی و روحی مؤثر می‌باشد. در این تحقیق به بررسی و ارزیابی شاخص‌های مسکن شهر دهگلان در وضع موجود و اهمیت، نقش و جایگاه مسکن و آثار آن در فرآیند برنامه‌ریزی و بهبود کیفیت زندگی پرداخته شده است.

ضرورت انجام تحقیق

بسیاری از مردم بیش از نیمی از عمر خود را در محل مسکونی خویش به سر می‌برند و مسکن غالباً بیشترین سرمایه‌گذاری خانوارها را تشکیل می‌دهد. عاملی که پیش از برداشت‌های آماری بر برنامه‌ریزی مسکن تاثیر گذار است؛ عامل اجتماعی و روحیه‌ی انسانی آن است (شعیه، ۱۳۸۵: ۲۰۹). به عبارت واضح‌تر، مسکن وسیله‌ای است برای تشکیل محیط‌های قابل زیست. منظور از زیست، تنها عملکرد بیولوژیکی زندگی روزانه نیست؛ بلکه صحبت از رابطه‌ی اجتماعی و اقتصادی متعادلی است که افراد ساکن در هر مجموعه‌ی مسکونی می‌بایست از آن برخوردار باشند؛ به نحوی که تعادل، سلامت و تحرک ساکنین را تأمین نماید (رضوانی، ۱۳۸۱: ۹۴). اصولاً مسکن مناسب، در بهبود کیفیت زندگی که در هر جامعه‌ای یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های آن جامعه است؛ نقشی اساسی ایفا می‌کند. کیفیت زندگی را می‌توان از ابعاد مختلفی مورد بررسی قرار داد؛ و جهت ارزیابی آن از شاخص‌های مختلف ذهنی و عینی استفاده می‌گردد. مسکن مناسب علاوه بر یک سرپناه محض، می‌تواند از لحاظ امنیت و آسایش، اقتصادی و اجتماعی، روحی و روانی بر زندگی ساکنین تأثیر بگذارد. مسکن در بهبود شاخص‌های کیفیت زندگی در

دهی معیارها در هر قسمت نرم‌فزار EXPERT CHOICE و روش سلسله مراتبی AHP به کار برده شده است. جهت رتبه‌بندی محلات شهری از مدل TOPSIS استفاده شده و در نهایت جهت رتبه‌بندی نهایی وضعیت مسکن در محلات شهری از مدل VIKOR استفاده شده است. جهت نمایش نتایج تحقیق به صورت نقشه از نرم‌افزار ARC GIS استفاده شده است.

تکنیک‌های تحقیق

مدل AHP

فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) یکی از کارآمدترین تکنیک‌های مؤثر در تصمیم‌گیری است که توسط توماس‌الساعتی در سال ۱۹۸۰ معرفی شد (Azizi et al, 2013: 244).

این مدل یک ابزار تصمیم‌گیری قابل‌انعطاف و قدرتمند است که افراد را درمقایسه همزمان دو وجه کمی و کیفی شاخص‌ها کمک می‌کند (ZAKRIA et al, 2010: 158). در این تحقیق جهت وزن‌دهی معیارها از مدل AHP استفاده شده است که مراحل کار بطور خلاصه بدین شرح می‌باشد:

مرحله اول: که شامل آماده‌سازی داده‌ها و تشکیل ماتریس دوتایی که این کار با در نظر گرفتن مقیاس ۹ کمیته‌ال ساعتی که بر اساس اهمیت معیارها از ۱ تا ۹ به معیارها دارای وزن می‌گردند.

مرحله دوم: محاسبه‌ی وزن نهایی معیارها که برای این کار اعداد هر کدام از ستون‌ها و ردیف‌ها در هم ضرب می‌شوند و سپس حاصل ضرب وزن‌ها را به توان ۱ در نهایت برای محاسبه‌ی وزن نهایی معیارها وزن‌های نرمال نشده هر ردیف را به مجموع کل وزنه‌ای نرمال نشده تقسیم می‌کنیم که مجموع کل وزنه‌ای نهایی باید برابر با ۱ باشد.

ارتقای کیفیت زندگی، به بررسی شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و بهداشتی مسکن پرداخته‌اند و در نهایت جوامع پایدار را مستلزم داشتن مسکن پایدار از لحاظ فنی، بهداشتی و همسانی با محیط می‌دانند.

زینال و همکاران (۲۰۱۲)، در مقاله‌ای به بررسی رابطه بین شرایط مسکن و کیفیت زندگی افراد کم‌درآمد شهری در کشور مالزی پرداخته است. در این تحقیق با بررسی شرایط و شاخص‌های مسکن شامل کالبد مسکن، شیوه‌ی تصرف، امکانات رفاهی و خدماتی مسکن و سلامت و ایمنی، مسکن مالزی ارزیابی شده است و نتایج تحقیق رابطه‌ی معنادار کیفیت مسکن و کیفیت زندگی را به اثبات می‌رساند.

کوالوسکی و همکاران (۲۰۰۶)، در مقاله‌ای با عنوان کیفیت زندگی و پایداری سکونتگاه‌های اقشار کم‌درآمد در مناطق صنعتی کشور برزیل به بررسی کیفیت زندگی و شاخص‌های مربوط به مسکن پایدار پرداخته‌اند. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که با وجود پایین بودن حس امنیت اجتماعی در منطقه مسکن آپارتمانی ترجیح داده می‌شود. همچنین در این تحقیق در نظر گرفتن شاخص‌های کیفیت زندگی در ساخت و ساز مسکن پیشنهاد می‌گردد.

روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله توصیفی - تحلیلی و موردی است. داده‌های پژوهش با استفاده از اسناد کتابخانه‌ای، بررسی‌های میدانی، استفاده از آمارنامه‌ها و طرح تفصیلی شهر می‌باشد. جهت یکسان‌سازی و بی‌مقیاس نمودن داده‌ها از تکنیک بی‌مقیاس‌سازی خطی استفاده شده است. در این تحقیق جهت ارزیابی کیفیت مسکن از چهار شاخص تراکمی، زیست‌محیطی، تسهیلات و ریزدانگی استفاده شده است. جهت وزن-

مرحله ی سوم: به دست آوردن نسبت توافق که خود دارای چهار مرحله است:

- ۱- محاسبه AW: که برای تعیین مقدار بردار باید هر کدام از وزن ها به مقدار وزن معیار ضرب شوند.
- ۲- محاسبه ی بردار توافق

$$L = \frac{1}{N} \left[\sum_{i=1}^N \left(\frac{AW}{WI} \right) \right]$$

۳- محاسبه ی شاخص سازگاری

$$Ci = \frac{L-n}{n-1}$$

۴- محاسبه ی ضریب سازگاری

$$CR = \frac{Ci}{Ri}$$

مقدار ضریب سازگاری همواره باید کمتر از ۱ باشد.

مدل تاپسیس^۱

روش تاپسیس توسط هوانگ ویون توسعه داده شد، که به عنوان یکی از اعضای خانواده MCDM یا تکنیک های تصمیم گیری چندمعیاره امروزه در رتبه بندی مفاهیم مختلف در علوم گوناگون جایگاه ویژه ای یافته است (زیاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۱).

اصل اساسی تکنیک تاپسیس اولویت بندی و ارزیابی مفاهیم یا نواحی از طریق فاصله بین بردار شاخص ایده آل با ایده آل منفی می باشد. بهترین گزینه در تاپسیس نزدیک ترین فاصله را به راه حل ایده آل دارد و بر اساس فاصله از ایده آل مثبت نواحی رتبه بندی می گردند. برای به دست آوردن حداقل و حداکثر هر کدام از معیارها و محاسبه مقدار تفاضل موجود بین مقدار حداقل و حداکثر محاسبه شده از فرمول زیر استفاده شده است:

$$D_i^+ = (V - V_{min})^2 = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^+)^2}$$

$$D_i^- = (V - V_{MAX})^2 = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^-)^2}$$

در نهایت محاسبه فاصله نسبی از راه حل ایدال

$$C_{li}^+ = \frac{d^-}{d^+ + d^-}$$

بعد از انجام مراحل بالا در نهایت به ارزش های بین ۰ تا ۱ می رسیم که هرچه مقدار عدد به یک نزدیک باشد نشان دهنده ی مطلوب یا نامطلوب بودن، بستگی به نحوه ی تفسیر بر اساس سود یا زیان، خواهد بود.

مدل ویکور^۲

این روش که بر اساس روش ال پی متریک توسعه یافته است. از جمله مدل هایی که برای حل مسائل تصمیم گیری چندمعیاره MADM لیست رتبه بندی شده ای را برای حل سازشی برای تصمیم گیری تعیین می نماید، روش فوق بر رتبه بندی و انتخاب مجموعه ای از گزینه ها در حضور معیارهای متعارض تمرکز می کند معیار رتبه بندی گزینه ها در این روش بر اساس میزان نزدیکی راه حل ایده آل می باشد. در این روش به منظور رتبه بندی و یافتن بهترین گزینه از مفهوم میزان سازشی میان فاصله ی گزینه ها نسبت به بهترین گزینه استفاده می کند و به همین دلیل به برنامه ریزی سازشی طبقه بندی می شود. با استفاده از روش تحلیل، شاخص توسعه به گونه ای ساده، لیکن در خور توجه و قابل تعیین و سپس به رتبه بندی سکونتگاه ها می پردازد. برای محاسبه ی میزان توسعه یافتگی با استفاده از مدل vikor از رابطه ی زیر استفاده می شود:

$$L_{pi} = \left\{ \sum_{j=1}^n [wi(f_j^* - f_{ij}) / (f^* - f_j^-)] p \right\} \frac{1}{p}$$

Ji = آلترناتیوها wi = وزن معیارها p = شاخص vikor

f* = حداکثر معرفها f. = حداقل معرفها

و در نهایت برای پیدا کردن شاخص نهایی توسعه برای هر واحد از رابطه ی زیر استفاده می شود:

$V =$ مقدار ثابت

$$Q = V \left[\frac{S_i - S^+}{S^- - S^+} \right] + (1 - V) \left[\frac{R_i - R^+}{R^- - R^+} \right]$$

که بعد از به کارگیری فرمول VIKOR اعدادی حاصل خواهد شد که دامنه‌ی آن‌ها بین ۰ تا ۱ می‌باشد. هر کدام از معیارها که حداقل امتیاز یا رتبه را به خود اختصاص داده‌اند به عنوان بهترین یا برخوردارترین گزینه می‌باشد و حداکثر امتیاز نشان-دهنده‌ی نامطلوب بودن در ناحیه می‌باشد.

محدوده‌ی مطالعاتی

شهر دهگلان مرکز شهرستانی به همین نام از استان کردستان است. موقعیت نسبی شهر دهگلان واقع در جنوب شرقی استان کردستان است. این شهر از نظر موقعیت جغرافیایی در ۳۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی و در ارتفاع ۱۸۲۵ متری از سطح دریا قرار دارد. محدوده‌ی مصوب شهر معادل ۳۸۶ هکتار است. که از نظر وسعت ۱/۵ درصد کل مساحت استان کردستان را شامل می‌گردد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ این شهر دارای جمعیتی معادل ۲۳۰۷۴ نفر می‌باشد. این شهر در گستره‌ی دشت نسبتاً هموار و حاصلخیزی قرار گرفته است و به دلیل شیب کم محدوده، اراضی کشاورزی در جنوب و شرق مهم‌ترین نقش اقتصادی را در آن ایفا می‌کنند. بر اساس نظام تقسیمات کالبدی، شهر دهگلان واجد ۱۲ محله و فاقد ناحیه و منطقه‌ی شهری است.

مرحله‌ی اول: جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز و سپس تشکیل ماتریس

مرحله‌ی دوم: نرمال نمودن داده‌ها که در این مرحله پس از به توان رساندن اعداد ماتریس مقدار هر معیار را در مجذور مجموع همان معیار تقسیم می‌کنیم که در این روش برای نرمال نمودن داده‌ها از نرمالایز خطی بهره می‌برد. در این مدل بهترین گزینه گزینه‌ای است که کمترین ارزش عددی را در بین آلترناتیوهای دیگر به خود اختصاص داده و به عنوان ایده‌آل‌ترین و بهترین گزینه در بین گزینه‌ها را به خود اختصاص می‌دهد.

مرحله‌ی سوم: دخالت دادن مقدار ضریب تأثیر هر کدام از معیارها در وزنه‌ای نرمال شده

مرحله‌ی چهارم: محاسبه حداقل و حداکثر هر کدام از معیارها و محاسبه‌ی مقدار تفاضل موجود بین آن‌ها.

مرحله پنجم: به دست آوردن مقدار فاصله بین حداکثر با هر کدام از اعداد محاسبه شده در مرحله‌ی سوم.

مرحله‌ی ششم: محاسبه‌ی فاصله‌ی i ام از گزینه‌ی ایده‌آل مثبت (بهترین ترکیب).

محاسبه‌ی مقدار S_i

$$S_i = \sum_{j=1}^n [w_j (f_j^+ - f_{ij}) / (f_j^+ - f_j^-)]$$

S_i = فاصله i ام از گزینه‌ی ایده‌آل مثبت

مرحله‌ی هفتم: محاسبه‌ی فاصله i ام از گزینه ایده‌آل منفی (بدترین ترکیب).

$$R_i = \max [w_j (f_j^+ - f_{ij}) / (f_j^+ - f_j^-)]$$

مرحله‌ی هشتم: مرحله‌ی آخر در مدل vikor محاسبه

مقدار vikor یا اصطلاحاً Q_i می‌باشد.

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی منطقه‌ی مورد مطالعه

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

مبانی نظری مفهوم کیفیت زندگی و شهر

کیفیت زندگی مفهومی پیچیده و چند بعدی است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی چون زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماع قرار دارد و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵). موضوع کیفیت زندگی از آغاز دهه‌ی ۱۹۹۰ به بعد، در ادبیات نظری و توسعه، اهمیت فوق‌العاده‌ای یافته است و مبنای تمایز و دسته‌بندی‌های نوین کشورها در سال‌های اخیر شده است (عنبری، ۱۳۸۹: ۱۵۰). بالاترین هدف توسعه و مدیریت شهری، بهبود کیفیت زندگی و خوشبختی شهروندان است؛ حال آن‌که کیفیت زندگی مفهومی چند بعدی است و جنبه‌های مختلفی را در بر می‌گیرد (Dajian & peter, 2006: 15). کیفیت زندگی افراد وابستگی زیادی به پایداری محیط داشته و در صورت پایدار بودن محیط، کیفیت زندگی افراد هم بهبود خواهد یافت (Allen, Vogt and Cordes, 2002: 14). به گونه‌ای که پاکیون معتقد است اصطلاح کیفیت زندگی به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند،

مثل آلودگی و کیفیت مسکن و همچنین به برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم مانند سلامت و دسترسی اشاره دارد (Pacione, 2003: 30). کیفیت زندگی شهری در برگیرنده‌ی ابعاد روانی است که شاخص‌هایی چون رضایت، شادمانی و امنیت را در بر می‌گیرد و در برخی از موارد رضایت اجتماعی نیز نامیده می‌شود. کیفیت زندگی شهری ابعاد محیطی را نیز که سنجه‌هایی چون مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی را با خود دارند، در بر می‌گیرد (غیاثوند، ۱۳۸۵: ۸۵). به عبارت دیگر منظور از کیفیت زندگی شهری، توجه به کیفیت شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی، روانی و غیره در دو وجه کمی و کیفی (مثل شرایط کیفیت دسترسی، کیفیت مسکن، کیفیت فضاهای اوقات فراغت، فرصت‌های اجتماعی، اشتغال، مشارکت اجتماعی و غیره) در روند برنامه‌ریزی شهری می‌باشد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷۵). اینک باید دید مسکن مناسب چیست و مفهوم مسکن آن کدام است. در واقع ریشه کلمه سکن از ماده سکن به معنی آرام گرفتن بعد از حرکت، سکونت، آرامش

باطن و انس گرفته شده است. مسکن اسم مکان کلمه ساکن است؛ یعنی جایی که محل آرامش و اسکان می‌باشد (اینالو، ۱۳۸۰: ۱۱). مسکن در لغت‌فارسی به معنی محل سکون و آرامش است (معین، ۱۳۶۲: ۴۱۱۴). در تعریف کامل‌تر، مسکن جایی است که در مقابل فضاهای شلوغ و پرسر و صدا قرار دارد. محلی است که مردم پس از تلاش روزانه و در هیاهوی ناشی از کار و فعالیت، برای استراحت و زیست سالم به آنجا پناه می‌آورند (معین، ۱۳۶۲: ۴۳۹۰). مفهوم مسکن علاوه بر مکان فیزیکی، کل محیط مسکونی را نیز در بر می‌گیرد که شامل کلیه خدمات و تسهیلات ضروری مورد نیاز برای بهزیستن خانواده است. در واقع تعریف و مفهوم عام مسکن یک واحد مسکونی نیست؛ بلکه کل محیط مسکونی را شامل می‌گردد. به عبارت دیگر مسکن چیزی بیش از یک سرپناه صرفاً فیزیکی است و کلیه خدمات و تسهیلات عمومی لازم برای بهزیستن انسان را شامل می‌شود و باید حق تصرف نسبتاً طولانی و مطمئن برای استفاده‌کننده‌ی آن فراهم باشد (پورمحمدی، ۱۳۹۱: ۳). اما مسکن مناسب از دیدگاه شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری، باید در بهترین و سالم‌ترین اراضی شهری به وجود آید. از نظر کیفیت، مسکن باید نیازمندی‌های مرتبط با خود را برآورده ساخته و از نظر اخلاقی و اجتماعی، بهداشتی، آسایش و آرامش، اطمینان خاطر ساکنان، زیبایی و دسترسی به خدمات عمومی محله‌ای، دارای برنامه‌ریزی درستی باشد. دارا بودن هوای پاک، نبودن صداهای مزاحم، زندگی پوشیده از چشم دیگران، برقراری ارتباط سالم با همسایگان، چشم‌اندازهای سبز و فضاهای باز کافی، دارا بودن سطح زیربنای متناسب با تعداد اعضای خانوار، از جمله نیازمندی‌های دیگر مسکن سالم محسوب می‌شود (شعیب، ۱۳۸۷: ۳۶۶). همچنین مسکن سالم، شرایطی از سلامتی ذهنی، اجتماعی، فیزیکی

کافی و عملکردی را برای ایمنی، بهداشت، رفاه و خلوت ساکنان خود تدارک می‌بیند. از این رو با توجه به این که شاخص‌ها ابزاری هستند برای اندازه‌گیری و سنجش نوسان عوامل متغیر در طول زمان (ابراهیم‌زاده و اسکندری‌ثانی، ۱۳۸۹: ۱۲۰)، شاخص‌های مسکن به عنوان شالوده اصلی یک برنامه جامع و ابزاری ضروری برای بیان ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی مسکن، از جایگاه ویژه‌ای در امر برنامه‌ریزی مسکن برخوردار هستند. شاخص‌های مسکن نه تنها به عنوان ابزاری توصیفی به بیان وضع موجود مسکن از ابعاد مختلف می‌پردازند، بلکه ابزار مناسبی نیز برای سنجش معیارها و ضوابط در روند تحول مسکن به شمار می‌روند. این شاخص‌ها به سیاست‌گذاران کلان بخش مسکن کمک می‌کنند تا تصویر روشن‌تری از شرایط مسکن در گذشته، حال و آینده داشته و سیاست‌ها و راهبردهای متناسبی در آینده اتخاذ نمایند (عزیزی، ۱۳۸۳: ۳۲).

وضعیت محلات شهر دهگلان از نظر شاخص‌های

کیفیت زندگی

در این تحقیق جهت ارزیابی کیفیت مسکن و ارائه‌ی راهکاری جهت بهبود کیفیت زندگی به بررسی شاخص‌های مسکن در سطح محلات شهر دهگلان پرداخته شده است. در این تحقیق با توجه به آمار و اطلاعات موجود از محلات شهر چهار شاخص تراکمی، تسهیلات، زیست‌محیطی، و ریزدانگی جهت بررسی انتخاب شد.

وضعیت محلات شهر از منظر شاخص ریزدانگی

شاخص ریزدانگی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های مسکن و تأثیرگذار در بسیاری از دیگر شاخص‌های مسکن می‌باشد. در امر کیفیت مسکن شاخص ریزدانگی نمایان‌گر بسیاری از واقعیت‌هاست؛ که تغییر در این

شاخص در سایر شاخص‌های کمی و کیفی موجب تغییر می‌شود. از این رو با توجه به نتایج حاصل از تکنیک TOPSIS محلات ۲ و ۱۰ در وضعیت کاملاً مطلوب، محله ۱۱ نسبتاً مطلوب، محلات ۳، ۹، ۸، ۵، ۴، ۱ در وضعیت متوسط و محلات ۱، ۵، ۴، ۱ در وضعیت پایین‌تر از متوسط به‌سر می‌برند.

جدول ۱: ضریب تأثیر شاخص‌های ریزدانی با استفاده از AHP

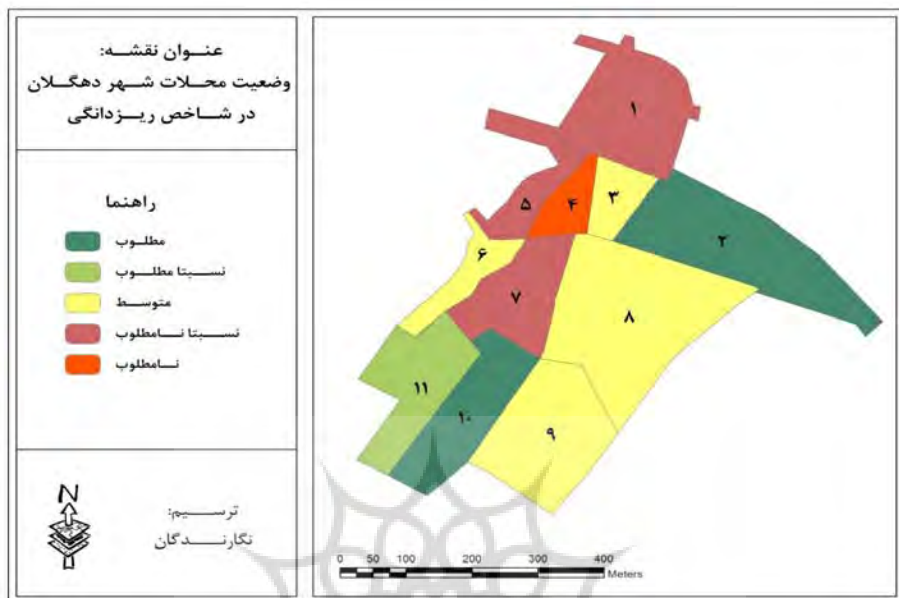
شاخص	کمتر از ۵۰ متر مربع	۵۰ تا ۱۰۰ متر مربع	۱۰۰ تا ۱۵۰ متر مربع	۱۵۰ تا ۲۰۰ متر مربع	۲۰۰ تا ۳۰۰ متر مربع	بیشتر از ۳۰۰ متر مربع
ضریب تأثیر	۰/۰۳۴	۰/۰۵۴	۰/۰۹۰	۰/۱۵۳	۰/۲۵۵	۰/۴۱۵
CR	۰/۰۱					

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول ۲: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص ریزدانی با استفاده از مدل TOPSIS

رتبه	محله	درجه کیفیت	سطح کیفیت
۱	۲	0.832907921	مطلوب
۲	۱۰	0.795968845	مطلوب
۳	۱۱	0.495968845	نسبتاً مطلوب
۴	۹	0.421593491	متوسط
۵	۶	0.280933787	
۶	۳	0.252524064	
۷	۸	0.251347159	
۸	۷	0.232522084	نسبتاً نامطلوب
۹	۱	0.212114598	
۱۰	۵	0.11699885	
۱۱	۴	0.09179623	نامطلوب

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

شکل ۲: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص ریزدانی مسکن

مأخذ: تهیه و ترسیم توسط نگارندگان، ۱۳۹۳

تسهیلات، بسیار متفاوت و نابرابر می‌باشد. محلات ۹ و ۱۱ (۱۸/۱۸٪) از وضعیت کاملاً مطلوب برخوردار می‌باشند. محلات ۱۰ و ۲ (۱۸/۱۸٪) نیز از وضعیت نسبتاً مطلوب برخوردار می‌باشد. در مقابل ۲۷،۲۷ درصد محلات به دلیل بافت روستایی و قدیمی بودن روش ساخت منازل دارای وضعیت کاملاً نامطلوب هستند.

وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص تسهیلات
شاخص دوم مورد مطالعه در تحقیق حاضر جهت سنجش کیفیت مسکن شهری دهگلان شاخص تسهیلات می‌باشد؛ که علاوه بر تسهیلات آب، برق، گاز و تلفن؛ تسهیلات حمام بهداشتی، توالت بهداشتی و آشپزخانه‌ی مجزا نیز مورد مطالعه قرار گرفته است. بر اساس نتایج حاصل از مدل TOPSIS در این تحقیق، وضعیت مسکن در محلات شهر دهگلان در شاخص

جدول ۳: ضریب تاثیر شاخص‌های تسهیلات با استفاده از AHP

شاخص	آب	برق	گاز	تلفن ثابت
ضریب تأثیر	۰/۳۳۳	۰/۲۶۴	۰/۱۵۸	۰/۱۰۳
شاخص	حمام بهداشتی	توالت بهداشتی	آشپزخانه مجزا	
ضریب تأثیر	۰/۰۶۶	۰/۰۴۵	۰/۰۳۰	
CR	۰،۰۲			

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول ۴: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص های تسهیلات با استفاده از مدل TOPSIS

رتبه	محلّه	درجه کیفیت	سطح
۱	۹	0.91831817042	مطلوب
۲	۱۱	0.83311399442	
۳	۱۰	0.80389174204	نسبتاً مطلوب
۴	۲	0.80006463845	
۵	۷	0.65970974864	متوسط
۶	۱	0.55864075651	
۷	۸	0.47103928217	
۸	۵	0.44939119975	نسبتاً نامطلوب
۹	۶	0.34612485503	نامطلوب
۱۰	۳	0.29303223595	
۱۱	۴	0.28072192618	

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

شکل ۳: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص تسهیلات مسکن

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

نشان می‌دهد که تنها محلّه ۹ از (۰.۹/۰۹)، از وضعیت کاملاً مطلوب برخوردار می‌باشد. محلّه (۰.۴۵/۴۵) در وضعیت نسبتاً مطلوب قرار گرفته‌اند. در مقابل محلات ۱ و ۵ در وضعیت کاملاً نامطلوب قرار می‌گیرند؛ که علت آن آب‌گرفتگی و پساب و بوی تعفن و نزدیکی به خروجی شبکه فاضلاب می‌باشد.

وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص زیست‌محیطی در این مرحله از تحقیق جهت سنجش کیفیت مسکن در شاخص زیست‌محیطی، از پنج شاخص کیفیت جمع‌آوری زباله و دفع فاضلاب، نورگیری منازل، پساب و بوی تعفن در محله‌ی مسکونی و آلودگی هوا ناشی از عملکرد شهروندان استفاده شده است. نتایج حاصل از محاسبات تکنیک TOPSIS

جدول ۵: ضریب تأثیر شاخص‌های زیست‌محیطی با استفاده از AHP

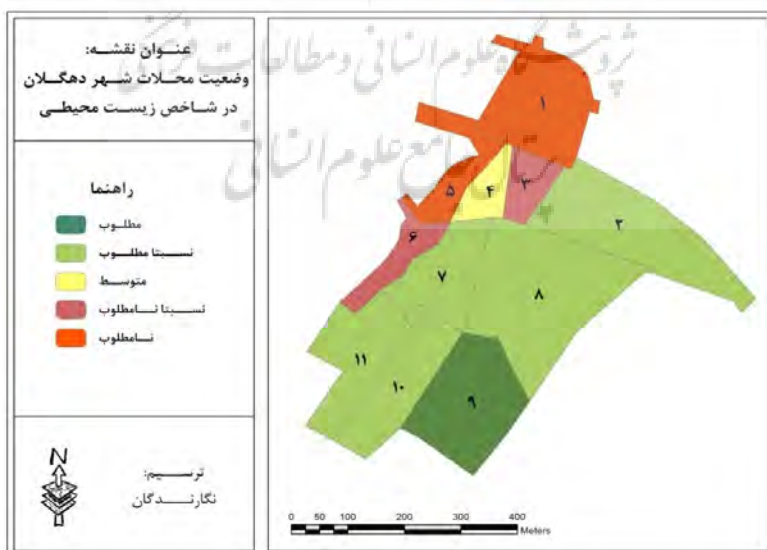
شاخص	کیفیت جمع‌آوری زباله	کیفیت دفع فاضلاب	آلودگی هوا ناشی از عملکرد شهروندان	میزان نورگیری منازل	پساب و بوی تعفن در محله مسکونی
ضریب تأثیر	۰/۳۲۳	۰/۴۰۲	۰/۰۵۵	۰/۱۲۰	۰/۱۰۰
CR	۰/۰۳				

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول ۶: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص‌های زیست‌محیطی با استفاده از مدل TOPSIS

رتبه	محله	درجه کیفیت	سطح کیفیت
۱	۹	0.94776494	مطلوب
۲	۱۰	0.927324145	نسبتاً مطلوب
۳	۱۱	0.88282898	
۴	۸	0.880554773	
۵	۲	0.82653229	
۶	۷	0.807780263	
۷	۴	0.594201362	متوسط
۸	۶	0.49794249	نسبتاً نامطلوب
۹	۳	0.477379018	
۱۰	۱	0.178897361	نامطلوب
۱۱	۵	0.174653418	

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

شکل ۴: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص زیست محیطی مسکن

مأخذ: تهیه و ترسیم توسط نگارندگان، ۱۳۹۳

برخوردارند. محلات ۹ و ۱ نیز در وضعیت نسبتاً مطلوب قرار دارد. در مقابل ۴۵/۴۵ درصد از محلات شهر در وضعیت نامطلوب و نسبتاً نامطلوب قرار دارند؛ که شامل محلات قدیمی تر شهر با تراکم بالا می باشد. در میان محلات ۱۱ گانه فقط محله ی ۸ در وضعیت متوسط به سر می برد.

وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص تراکمی

در تحقیق حاضر جهت بررسی کیفیت مسکن در شاخص تراکمی از شاخص های بعد خانوار، متوسط نفر به اتاق، متوسط خانوار به اتاق، و متوسط اتاق در واحد مسکونی استفاده شده است. نتایج حاصل از تکنیک TOPSIS در این شاخص نشان می دهد که ۲۷/۲۷ درصد محلات (۳ محله) شهر از وضعیت مطلوب

جدول ۷: ضریب تأثیر شاخص های تراکمی با استفاده از AHP

شاخص	بعد خانوار	متوسط خانوار به اتاق	متوسط نفر به اتاق	مسکن دارای ۱ اتاق	۲ و ۳ اتاقه	۴ و ۵ اتاقه
ضریب تأثیر	۰/۲۹۸	۰/۱۶۶	۰/۲۸۳	۰/۰۲۸	۰/۰۶۴	۰/۱۶۱
CR	۰/۰۱					

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول ۸: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص های تراکمی با استفاده از مدل TOPSIS

رتبه	محله	درجه کیفیت	سطح کیفیت
۱	۱۱	0.94488527725	مطلوب
۲	۲	0.91796229916	
۳	۱۰	0.88658449870	
۴	۹	0.73993266958	نسبتاً مطلوب
۵	۱	0.69970974864	
۶	۸	0.48594377500	متوسط
۷	۳	0.34612485503	نسبتاً نامطلوب
	۷	0.29683288010	
۹	۴	0.20668369519	نامطلوب
	۶	0.17889736124	
	5	0.11699885044	

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

شکل ۵: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص تراکمی مسکن

مأخذ: تهیه و ترسیم توسط نگارندگان، ۱۳۹۳

می‌شوند؛ که در این مدل برخلاف TOPSIS اعداد هرچه به صفر نزدیک‌تر باشند نمایان‌گر وضعیت بهتری در سطح‌بندی می‌باشند. در تحقیق حاضر شاخص نهایی کیفیت مسکن نشان‌دهنده‌ی نابرابری و عدم تعادل در بین محلات است. با توجه به نتایج ۲۷/۲۷ درصد از محلات (محلات ۱۰، ۲، ۱۱)، از وضعیت مطلوبی برخوردارند. محله ۹ نسبتاً مطلوب و محلات ۱، ۷ و ۸ در وضعیت متوسط به سر می‌برند. محلات قدیمی شهر دهگلان که نسبت به سایر محلات از بافت روستایی برخوردارند و شیوه‌ی ساختمان و شکل مسکن و همچنین ساختارهای خانوادگی متفاوت نسبت به زندگی شهری امروزه، از لحاظ کیفیت مسکن در وضعیت نامطلوب و نسبتاً نامطلوب قرار دارند.

وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص ترکیبی مسکن
شاخص نهایی کیفیت مسکن در سطح نواحی شهر دهگلان ترکیب سازشی وزندهی شده‌ای از چهار شاخص ذکر شده در این تحقیق است. در این مرحله از تحقیق نتایج حاصل از تکنیک TOPSIS در چهار شاخص اصلی مورد مطالعه که شامل تراکمی (متوسط نفر به اتاق، متوسط نسبت خانوار به اتاق، بعد خانوار و متوسط اتاق در واحد مسکونی)، ریزدانی (در ۶ سطح)، زیست محیطی (کیفیت جمع‌آوری زباله، کیفیت دفع فاضلاب، نورگیری، پساب و بوی تعفن در محله‌ی مسکونی، آلودگی ناشی از عملکرد شهروندان)، و شاخص تسهیلات (آب، برق، گاز، تلفن، آشپزخانه مجزا، حمام و توالت بهداشتی) به صورت عدد اولیه در تکنیک VIKOR مورد بررسی قرار گرفته است. در تکنیک VIKOR اعداد بین صفر و یک محاسبه

جدول ۹: ضریب تأثیر شاخص ترکیبی با استفاده از AHP

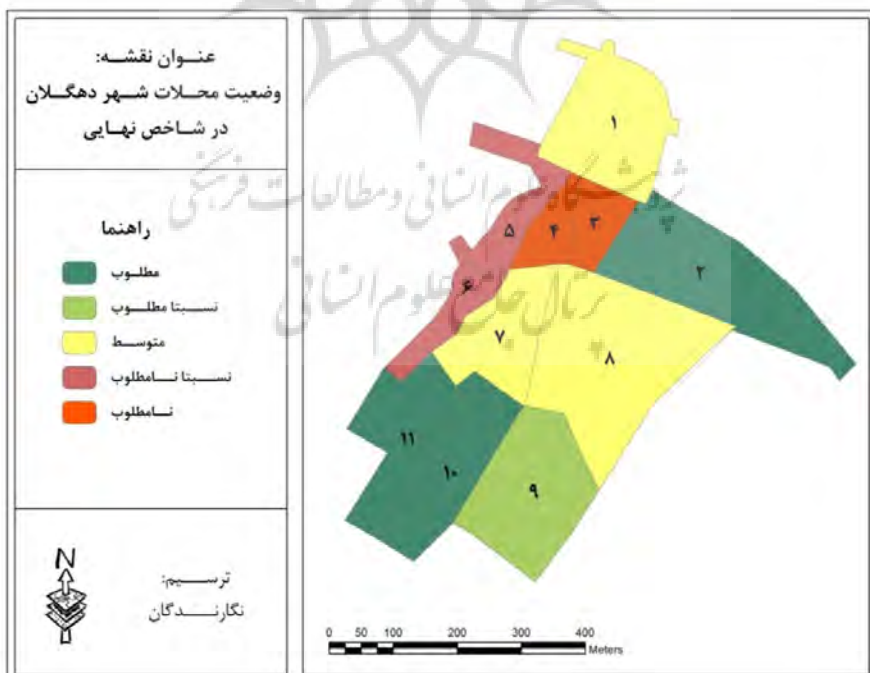
تسهیلات	زیست محیطی	ریزدانگی	تراکمی	شاخص
۰/۳۴۰	۰/۱۴۰	۰/۲۳۹	۰/۲۸۱	ضریب تأثیر
۰/۰۲				CR

مأخذ: محاسبات توسط نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول ۱۰: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص ترکیبی با استفاده از مدل VIKOR

رتبه	محل	درجه کیفیت
۱	۱۰	0.001404955
۲	۲	0.003657611
۳	۱۱	0.129765878
۴	۹	0.195256312
۵	۱	0.571497114
۶	۷	0.583632849
۷	۸	0.627510993
۸	۶	0.88961361
۹	۵	0.894258329
۱۰	۳	0.930721841
۱۱	۴	0.994835085

مأخذ: محاسبات توسط نگارندگان، ۱۳۹۳

شکل ۶: وضعیت محلات شهر دهگلان در شاخص ترکیبی مسکن

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

جمع‌بندی

رشد سریع شهرنشینی در دهه‌های اخیر و بی‌توجهی به ابعاد کیفی زندگی انسان، پیامدهای نامطلوب بر سطح سلامت فردی و اجتماعی شهرها به دنبال داشته است. توجه به مفاهیم کیفی توسعه در اواخر قرن بیستم توسط ریموند بائر زمینه را برای طرح مفهوم کیفیت زندگی فراهم ساخت (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۹). کیفیت زندگی در واقع همان بهزیستن و رضایتمندی افراد از مکان و شرایط زندگی می‌باشد. کیفیت زندگی دارای ابعاد و معنای متفاوتی می‌باشد؛ و عوامل مؤثری در تحقق و یا عدم تحقق آن مؤثرند. یکی از عوامل مؤثر و یکی از ابعاد مهم در مطالعه کیفیت زندگی در شهرها مسکن و شاخص‌های آن می‌باشد. مسکن با ابعاد وسیع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی خود تأثیر بسزایی در کیفیت زندگی و همچنین توسعه پایدار شهری دارد. شناسایی سطوح کیفیت مسکن در مناطق مختلف شهری گامی مؤثر در تبیین سطوح کیفیت زندگی و حس رضایتمندی ساکنان شهرها است. بنابراین تحقیق حاضر به ارزیابی شاخص‌های کیفیت مسکن شهر دهگلان با هدف نیل به راهکاری برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان پرداخته است.

نتیجه

در این مقاله چهار شاخص اصلی مسکن مورد بررسی قرار گرفته‌اند و بر اساس آنها محلات شهر دهگلان سطح‌بندی شده‌اند. نتایج حاصل از تحقیق در چهار شاخص اصلی تفاوت معنادار و نابرابری در بین محلات را از لحاظ کیفیت مسکن نشان می‌دهد. با توجه به نتایج حاصل از محاسبات روش vikor در شاخص نهایی ۳۶/۳۶ درصد محلات در وضعیت نامطلوبی قرار دارند. در شهر دهگلان زیربنای پایین در

بیشتر منازل، تراکم جمعیتی بالا و بافت شبه روستایی در محلات قدیمی‌تر شهر باعث پایین بودن کیفیت مسکن می‌شود.

پیشنهادات و راهکارها

۱. بهسازی و نوسازی بافت فرسوده‌ی شهری شامل محلات قدیمی شهر با پرداخت تسهیلات یارانه‌ای.
۲. آماده‌سازی و ارائه‌ی زمین به اقشار کم درآمد شهری و نظارت بر ساخت اصولی مسکن.
۳. گذر از سیستم‌های سنتی ساختمان‌سازی به سیستم‌های مدرن براساس مقررات ملی ساختمان.
۴. کنترل قیمت زمین و مسکن و جلوگیری از رانت-خواری و بورس‌سازی در این زمینه و ایجاد تعاونی‌های مسکن و زمین.
۵. بهبود کیفیت سیستم دفع فاضلاب و جمع‌آوری زباله و محل دفع آن.
۶. بهبود سطح تسهیلات و ایجاد شبکه‌ی آبرسانی بهتر با استحکام بیشتر.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ محمد اسکندری‌ثانی (۱۳۸۹). کاربرد تحلیل عاملی در تبیین توسعه‌یافتگی شهری- منطقه‌ای در ایران، مجله جغرافیا و توسعه. شماره ۱۷. صفحات ۲۸-۷.
- اینانلو، علی (۱۳۸۰). برنامه‌ریزی مسکن تحلیلی بر عرضه و تقاضای مسکن در شهر قزوین، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشگاه تربیت مدرس.
- بزی، خدارحم؛ اکبرکیانی؛ امیر راضی (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل برنامه‌ریزی توسعه‌ی مسکن پایدار (مطالعه موردی شهر حاجی‌آباد- استان فارس)، فصلنامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس. سال دوم. شماره ۳. صفحات ۶۱-۴۶.

- پرهیز، فریاد؛ جمال‌الدین صمصام شریعت؛ مسعود کریمیان؛ کرامت‌اله زیاری؛ داود جمینی (۱۳۹۱).
تحلیلی بر وضعیت مسکن در استان لرستان با استفاده از مدل‌های تحلیل عاملی (تاکسونومی عددی و ویلیامسون)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. شماره ۸. انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی. واحد مرودشت. صفحات ۴۴-۲۹.
- پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، ناشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها. انتشارات سمت.
- پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، تهران. انتشارات سمت.
- پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی مسکن، تهران. انتشارات سمت.
- رضوانی، محمدرضا؛ حسین منصوربان؛ فاطمه احمدی (۱۳۸۹). ارتقای روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی (مطالعه موردی: شهرهای فیروزآباد و صاحب در استان‌های لرستان و کردستان)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی. سال اول. شماره ۱. بهار ۱۳۸۹. صفحات ۶۶-۳۳.
- رهنمایی، محمدتقی؛ امین فرجی‌ملانی؛ حسین حاتمی‌نژاد؛ آزاده عظیمی (۱۳۹۱). تحلیلی بر مفهوم کیفیت زندگی شهری در شهر بابلسر، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای. شماره پنجم. صفحات ۷۶-۴۹.
- زیاری، کرامت‌اله؛ سیدمحمود زنجیرچی؛ کبری سرخ‌کمال (۱۳۸۹). بررسی و رتبه‌بندی درجه‌ی توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان خراسان رضوی، با استفاده از تکنیک تاپسیس. پژوهش‌های جغرافیای انسانی. شماره ۷۲. صفحات ۳۰-۱۷.
- سیف‌الدینی، فرانک؛ کرامت‌اله زیاری؛ آزاده عظیمی (۱۳۹۲). تحلیل شکاف جغرافیایی کیفیت مسکن در مناطق ۲۲گانه شهر تهران، فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیایی ایران. دوره جدید. سال یازدهم. شماره ۳۹. صفحات ۲۳۴-۲۱۳.
- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی شهری، تهران. انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۷). دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، تهران. انتشارات سازمان شهرداری‌ها.
- عزیزی، محمدمهدی (۱۳۸۳). جایگاه شاخص‌های مسکن در فرایند برنامه‌ریزی مسکن، مجله هنرهای زیبا. شماره ۱۷. صفحات ۴۲-۳۱.
- عنبری، موسی (۱۳۸۹). بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران، دو فصلنامه توسعه روستایی. سال دوم. شماره اول. صفحات ۱۶۲-۱۴۹.
- غیاثوند، الهام (۱۳۸۵). تأثیر سرمایه‌های اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری، فصلنامه مهندسیین مشاور. شماره بیست و پنجم. صفحات ۴۷-۳۳.
- قدمی، مصطفی؛ سمانه معتمد (۱۳۹۲). بررسی کیفیت زندگی در شهرهای کوچک با تأکید بر بعد سلامت فردی و اجتماعی، (مطالعه موردی: شهر نور استان مازندران)، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی. سال ۲۴. شماره ۱. صفحات ۵۰-۳۳.
- قنبری، ابوالفضل؛ اکبر سلطان‌زاده؛ مهدی صدیق (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی کیفیت زندگی شهری در روستاهای ادغام شده با هسته‌های طراحی شده (مورد مطالعه: شهر تبریز)، مجله مطالعات جامعه‌شناختی شهری. سال سوم. شماره ۷. صفحات ۱۹۲-۱۶۷.
- لطفی، صدیقه؛ سجاد صابری (۱۳۹۱). ارزیابی کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره (مطالعه موردی: نواحی شهر یاسوج). فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۱. شماره ۴. صفحات ۵۹-۴۵.
- مهدی‌زاده، جواد (۱۳۸۵). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.

- M. AZIZI, M. RAMEZANZADEH, Determining effective criteria for the selection of MDF industry locations in Mazandaran Province: Application of AHP, *For. Sci. Pract.*, 2013, 15(3): 222-230.
- Nessa Winston Montserrat Pareja Eastaway, Sustainable Housing in the Urban Context: International Sustainable Development Indicator Sets and Housing, *Social Indicators Research*. June 2008, Vol 87, Issue 2, Pages 211-221.
- Nor Rashidah Zainal, Gurmit Kaur, Nor 'Aisah Ahmad, Jamaliah, (2012). Housing Conditions and Quality of Life of the Urban Poor in Malaysia, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol 50, 2012, Pages 827-838.
- Pacione, Michael (2003). Urban environmental quality and human wellbeing-a social geographical perspective, *Landscape and Urban Planning*, 65.
- Vida Maliene, Naglis Malys, (2009). High-quality housing-A key issue in delivering sustainable communities, *Building and Environment*, Vol 44, Issue 2, February 2009, Pages 426-430.
- Allen, John, Voget.Rebecca and Cordes, Sam (2002). Quality of life in rural Nebraska: Trends and changes .Institute of agriculture and natural resources.
- Dajian & peter (2006,2010) World Expo and Urban Life Quality in Shanghai in Terms of Sustainable Development *Chinese Journal of Population, Resources and Environment*, Vol.4, No.1.
- Doris C.C.K. Kowaltowski, Vanessa Gomes da Silva, Silvia A.M.G. Pina, Lucila C. Labaki, Regina C. Ruschel, Daniel de Carvalho Moreira, Quality of life and sustainability issues as seen by the population of low-income housing in the region of Campinas, Brazil, *Habitat International*, Vol 30, Issue 4, December 2006, Pages 1100-1114.
- Ghulam ZAKRIA, Zailin GUAN, Yasser RIAZ, Mirza JAHANZAIB, Anwar KHAN, Selecting and prioritizing key factors for CAD/CAM software in small- and medium-sized enterprises using AHP, *Front. Mech. Eng. China* 2010, 5(2): 157-164.
- Jaiyeoba Babatunde Emmanuel (2012). Housing Quality” To the Low Income Housing Producers in Ogbere, Ibadan, Nigeria, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 35, 2, Pages 483-494.